

Rafał Sandecki

Biologia i ekologia rozrodu dzierlatki (*Galerida cristata*)

w silnie przekształconym krajobrazie rolniczym

Antropogeniczne przekształcenia środowiska należą do głównych przyczyn spadku liczebności i zasięgu występowania wielu gatunków ptaków. W zmieniających się warunkach niektóre z nich wykazują jednak dużą zdolność adaptacyjną, zmieniając swoje preferencje siedliskowe i zasiedlając nowe, sztucznie utworzone obszary. Przykładem takiego gatunku jest dzierlatka (*Galerida cristata*) - ptak z rodziny skowronkowatych (Alaudidae), który pierwotnie zasiedlał otwarte tereny stepowe i półpustynne, natomiast w wyniku ekspansji skolonizował szerokie spektrum siedlisk powstałych w wyniku działalności człowieka. Jednym z typów takich siedlisk są przydrożne tereny otwarte, powstałe wraz z budową dróg szybkiego ruchu, takich jak autostrady i drogi ekspresowe. Mimo rosnącego znaczenia tych środowisk, wiedza o funkcjonowaniu populacji dzierlatki w tego rodzaju habitatach pozostaje ograniczona, co uzasadnia potrzebę szczegółowych badań.

Celem rozprawy doktorskiej było scharakteryzowanie biologii i ekologii lęgowej nominatywnego podgatunku dzierlatki (*Galerida cristata cristata*) w siedliskach przydrożnych. Badania terenowe prowadzono w latach 2018–2022 wzdłuż obwodnicy Inowrocławia (centralna Polska), przebiegającej w rolniczym krajobrazie Kujaw. Analizowano lokalizację gniazd, szczegółowe parametry rozrodu (wymiary jaj, wielkość zniesienia i lęgu, sukces klucia i sukces lęgowy, liczba piskląt opuszczających gniazdo), a także stosunkowo słabo poznane aspekty biologii tego gatunku, takie jak przeżywalność lęgów oraz czynniki wpływające na przetrwanie gniazd. Dodatkowo badano wzorzec wzrostu piskląt oraz zmienne wpływające na tempo ich rozwoju.

Wyniki wykazały, że dzierlatki w badanej populacji zakładały gniazda najczęściej w przydrożnych terenach trawiastych, w niewielkiej odległości od krawędzi jezdni.

Zaobserwowano wyraźną tendencję do orientowania wejścia do gniazda w kierunku północno-wschodnim. W warunkach centralnej Polski sezon lęgowy trwał od trzeciej dekady marca do drugiej dekady sierpnia. Sukces lęgowy w badanej populacji wyniósł 43,1%. Stwierdzono również, że prawdopodobieństwo przeżycia lęgu było ponad dwukrotnie wyższe na etapie jaj niż na etapie piskląt. Głównymi czynnikami wpływającymi na przeżywalność lęgów były: termin rozpoczęcia lęgu, temperatura powietrza oraz odległość gniazda od drogi. Lęgi rozpoczęte później w sezonie oraz zlokalizowane dalej od krawędzi jezdni miały wyraźnie większe szanse na zakończenie się sukcesem.

Wzorzec wzrostu piskląt wykazał, że podobnie jak u innych skowronków, młode dzierlatki charakteryzowały się szybkim tempem wzrostu. Od momentu wykucia do dziewiątego dnia życia masa ciała piskląt zwiększała się dziesięciokrotnie, a długość skoku osiągała wartości porównywalne z dorosłymi osobnikami. Płeć nie miała istotnego wpływu na większość analizowanych parametrów wzrostu. Tempo wzrostu piskląt było jednak istotnie zależne od liczebności rodzeństwa - większe zniesienia wiązały się z większą konkurencją wewnątrz lęgową, co mogło wpływać na rozwój poszczególnych osobników.

Podsumowując, tereny przydrożne powstałe w wyniku budowy dróg szybkiego ruchu mogą stanowić ważne siedliska lęgowe dla dzierlatki w silnie przekształconym krajobrazie rolniczym. Uzyskane wyniki poszerzają wiedzę na temat biologii lęgowej tego gatunku i mogą mieć praktyczne zastosowanie w monitoringu liczebności oraz produktywności populacji, badaniach porównawczych na szeroką skalę, a także w planowaniu działań ochronnych tego gatunku, szczególnie w kontekście siedlisk antropogenicznych.